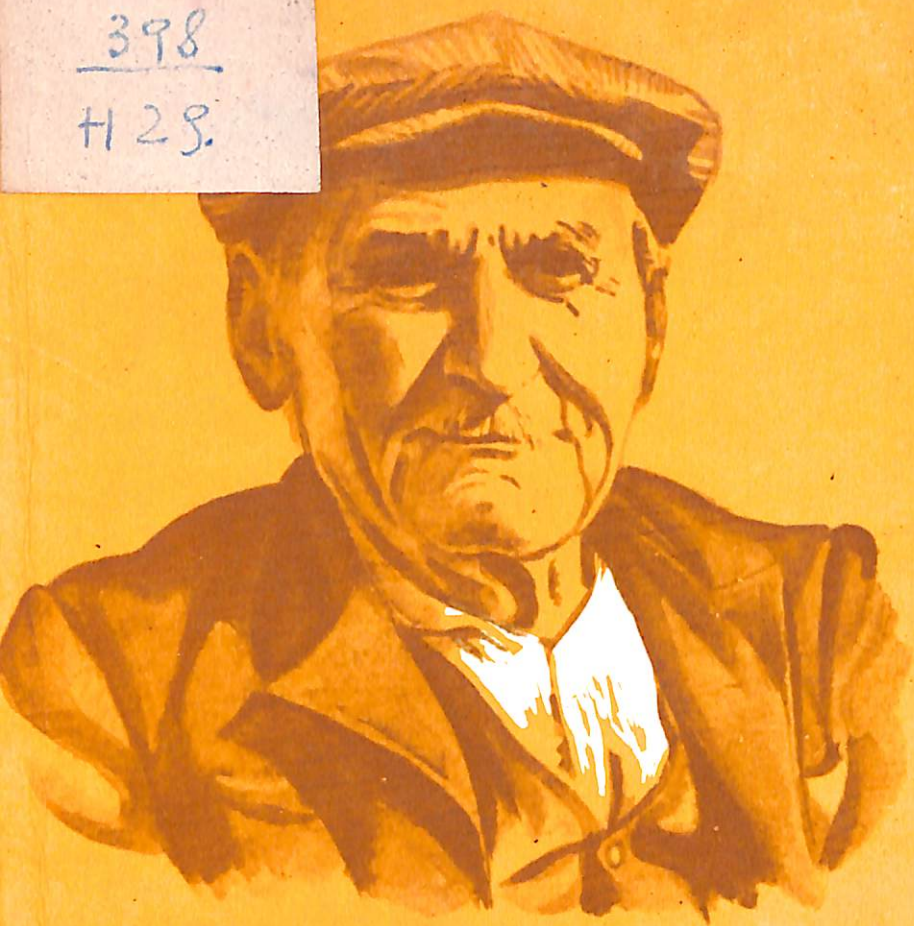

398

H 28.

XHA SELIMI I BRATAJT

BARDHOSH GAÇE

398

H 2 P.

BARDHOSH GAÇE

XHA SELIMI I BRATAJT

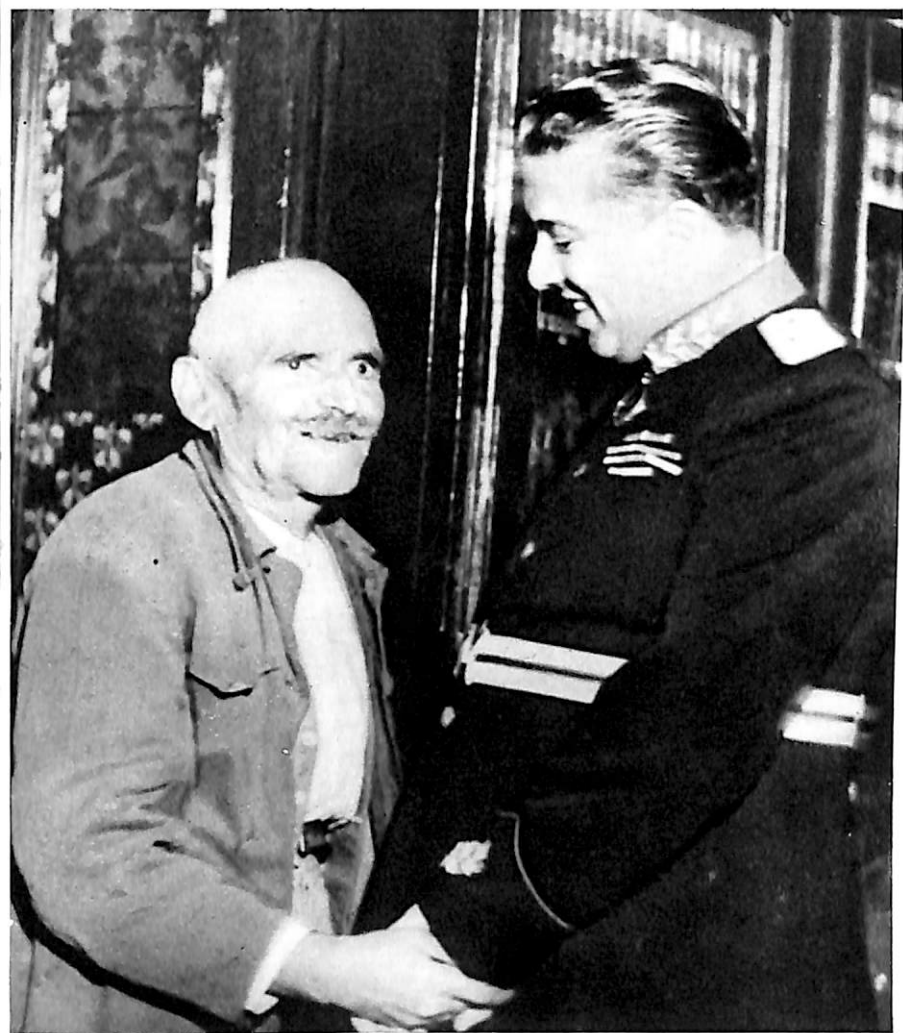
SHTËPIA BOTUESE «8 NËNTORI»

883
11

1983

INILIE ALEX
TRATASIT

Redaktorë: Agim Shehu
Nexhmije Muça
Reçenzentë: Dritëro Agolli
Kozma Vasili
Qemal Haxhihasani
Kopertina: Pleurat Dervishi

Udhëheqësi i dashur i Partisë dhe i popullit shoku Enver Hoxha.
në kabinetin e punës me xha Selimin, 1947.

TELEGRAM DËRGUAR FAMILJES SË PATRIOTIT SELIM HASANI (BRATAJ)¹

Brataj-Vlorë

4 dhjetor 1965

Familjes së të ndjerit, patriotit xha Selim,

Mësova me hidhërim lajmin për vdekjen e patriotit dhe rapsodit të shquar, këngëtarit zemërzjarr të trimërive legjendare të popullit shqiptar në luftërat për liri e pavarësi kundër pushtuesve të huaj e tradhtarëve të vendit, birit të nderuar të popullit të Vlorës, xha Selimit tonë.

Marr pjesë në pikëllimin e familjes suaj dhe ju dërgoj ngushëllimet e mia të dhimbshme.

Le të jetë jeta e luftëtarit partizan, pjesëmarrësit qysh në ditët e para në Luftën Nacionalçlirimtare, vjer-shëtorit popullor, xha Selimit, një shembull frymëzimi për brezin e ri të vendit tonë!

Le të rrojë kujtimi i tij brez pas brezi në këngët e bukura popullore revolucionare që ai me dashurinë e zemrës thuri tërë jetën e tij për lavdinë e Partisë e të atdheut dhe që sot ia lë trashëgim të vyer popullit të vet që aq shumë e deshi dhe i këndoi.

ENVER HOXHA

1) Enver Hoxha, «Letra të zgjedhura», vëll. 1, f. 132-133.

NDERIM SELIM HASANIT

Poezinë popullore e kanë krijuar ata mjeshtër të shquar të vargut që ne nuk ua dimë emrat. Ata kanë vetëm një emër, emrin e popullit poet. Me poezinë udhëton në shekuj shpirti i tyre i madh, i cili mahnit brezat që vijnë njëri pas tjetrit valë-valë. Herë-herë në këtë udhëtim mes qindra anonimesh, shkëlqen edhe emri i ndonjë poeti që del si kërcu i madh i ndezur, duke e ruajtur të pashuar zjarrin e tij të veçantë.

Njëri nga këta është Selim Hasani nga Brataj i Vlorës. Ai nuk u interesua për emrin, po për këngën. E ngriti këngën dhe e dërgoi nëpër Labëri; kënga hyri shtëpi më shtëpi e stan më stan, fluturoi nëpër çetat, batalionet dhe brigadat partizane; e kënduan djemtë dhe vajzat në shtigjet e lirisë dhe në udhët e revolucionit dhe erdhi kënga gjer në ditët tona. Udhëtoi me këngë në gojë e me dyfek në dorë më 1920-tën, në Luftën e Vlorës, kur Selam Musai «zinte topin nga grika», udhëtoi në Drashovicë më 1943 dhe zuri istikamin, tek vërshëllyen plumbat dhe predhat duke e plagosur rëndë; udhëtoi me partizanët në Kurvelesh, Lunxh, Zagori e Përmet; eci me Brigadën V në Sulovë, Gramsh e Durrës... Prandaj kënga e tij bart erën e luleve dhe vërshëllimën e plumbave, gurët e maleve dhe dertet e njerëzve, pikëllimin për shokun e vranë dhe dufin për armikun e mundur, trishtimin për varfërinë dhe mallin

për ditët e lumtura, shqetësimin për gërmadhat e lëna nga pushtuesi dhe besimin në revolucionin dhe në socializmin. Me këtë, vargjet e xha Selimit janë dëshmi poetike të ngjarjeve të zakonshme të jetës dhe të ngjarjeve të mëdha historike, ku ishte dhe vetë pjesëmarrës. Këto dëshmi nuk janë regjistrime të thjeshta, por dokumente poetike me një figuracion të pasur të një origjinaliteti të veçantë, me një gjuhë plot lëng, me figura të ndezura, me kundërvënie të papritura e plot lëvizje. Tek i lexon vargjet e tij të duket sikur e ka thithur nektarin e shëndetshëm të gjithë poezisë popullore dhe pastaj, këtë nektar të transformuar përmes sitës së shpirtit të vet, ua ka dhënë këngëve të tij burrërore. Kështu, ai nuk përsërit ato që kanë thënë të tjerët, edhe të bukura të kenë qenë nuk i përsërit. Poeti popullor është krenar. Ai nuk pranon të thotë gjëra të stërthëna. Ato që kanë thënë kolegët e tij anonimë ai i përvetëson që në fëmijëri, siç përvetëson sjelljen, zakonet, mënyrën e jetesës, historinë, kulturën dhe filozofinë popullore. Këngëtari i popullit nuk e mëson këngën kur është bërë burrë me fëmijë, por rritet me këngën që në vegjëli. Pastaj këtë këngë e do si gruan dhe fëmijën. Dhe këngën e përkëdhel si të voglin. Një herë i kam folur xha Selimit për një këngëtar. Ai më dëgjo i heshtur me buzën pak në gaz dhe më tha: «Mirë këndon. Vetëm nuk e përkëdhel këngën. Sikur ta përkëdhelte do të merrte më shumë nam. Eh, kënga! Kjo lanete i do përkëdhelitë si vajza!»

Ta përkëdhelësh këngën nuk do të thotë ta sheqerosësh, por ta duash dhe ta çmosh: të të burojë nga shpirti vetvetiu. Kënga është si e qeshura dhe e qara. Njeriu nuk qesh dhe nuk qan më urdhër. Neve na mahnit poezia popullore, pasi ka dalë nga shpirti. E qeshura dhe e qara nuk imitohen. Dua të them se Selim Brati këndonte me fjalën dhe zërin e vet. Kjo fjalë dhe ky zë dallohej nga gjithë të tjerët. Atdheut, Partisë, popullit, bijve dhe bijave të tij ai do t'u këndoje me fjalën e vet të papërsëritshme. Janë të një poetike të rrallë popullore vargjet me patos qytetar, si këto:

E tunde, Parti, e tunde:
 Përpara si pak e zure,
 Me ca të rralla kobure,
 Ca prita, ca mina vure,
 Me djemtë e vajzat si nure,
 Ato që mbathën poture,
 Me dyfek, me sakature,
 Me opinga prej lëkure.

Një poezi lapidarike si këtë, me një origjinalitet të veçantë, me një mendim të qartë e plot lëvizje dhe me fjalë si gurë të rëndë e plot reflekse e ngjyra, nuk mund ta gjesh në poetët e tjerë popullorë: ata kanë vulën e tyre, xha Selimi ka vulën e tij. Këtu qëndron edhe bukuria, përndryshe do të kishim monotoni, siç ndodhë ndonjëherë në poezinë e kultivuar. Poezia e kultivuar ka variacione metrike në vargje, që nga vargjet tradicionale tetërokësh, gjashtërokësh, dhjetërokësh dhe gjer te vargjet jambikë dhe të lira. Por variacioni i metrit nuk të siguron variacionin e përmbajtjes, të mendimit dhe ndjenjës. Mund të përdorësh të gjithë metret dhe mund të mos jesh poet. Është si në pikturë. Mund të dish të vizatosh dhe të pikturosh e të mos jesh piktor. Poezia popullore i ka të kufizuara metret e vargut. Shkruhet me gjashtërokësh, tetërokësh dhe ndonjëherë me dhjetërokësh, ose me variantet e tyre. Por ajo është shumë e larmishme, pasi e ka përmbajtjen dhe mendimin e larmishëm, pasi e ka brenda shpirtin e madh të popullit, shpirtin shumëshkullor. Këto gjëra xha Selimi nuk i kishte mësuar në shkollë, por i kishte fituar në universitetin e folklorit. Prandaj ai nuk prante të këndonte vargje standarde, të përsëritura dhe pa fizionomi. Kur ne ia rrëmbenim armët armikut dhe me to e vinim poshtë, Selim Hasani nuk mund të thoshte: «O burra, t'ua marrim armët», por do të kushtronte me zërin e tij të pashëmbëllyer me ndonjë zë tjetër:

Mitralozat me tri këmbë
O djem, t'i marrim me dhëmbë!

Për tradhtarët e vendit që u bashkuan me pushtuesit, nuk mund të bërtiste dhe të shante me një gjuhë pa ngjyrë, pasi ajo nuk do të bënte efekt dhe nuk do të mbahej mend. Selim Brati do t'u fliste me gjuhën e poezisë therëse, duke dhënë edhe portretin e tyre, duke i nxjerrë ata nga hotelet ku hanin e pinin për t'ia treguar popullit. Ja se cilët janë këta «patriotë»:

Tradhtarët e vatani
Vijnë rreth hotel «Ballkanit»,
Shuan verën e dyqanit,
Vozat e Pāvillo Bezhanit.

Poezinë, Selim Hasani i Bratajt nuk e shkroi, por e këndoi: Botohëj a s'botohëj, nuk donte të dinte. Shtëpi botuese për të ishin ata që e këndonin. Nuk vinte ai te redaktorët, vinin ata tek ai. Nuk do të rrinte me laps në dorë për t'i krehur vargjet, se as nuk i kishte shkuar ndërmend një gjë e tillë dhe as dinte ta bënte. Siç i vinte fjala, ashtu e thoshte. Fjalë e këngës fluturonte dhe ndoshta edhe këngëtarët e tjerë diçka i shtonin. Prandaj herë-herë ka edhe vargje të tepërta, ka edhe mbingarkësa me njëfarë agjitacioni të kohës. Por të gjitha këto pastrohen nëpër botime për të shkëlqyer më tepër xhevahiri. Është e çuditshme se edhe në këngët më të zakonshme shkëlqejnë ndonjëherë vargje të një force të madhe shprehëse. Po jap një shembull. Për të treguar varfërinë e punëtorëve argatë në të kaluarën, ai këndon:

Ku gdhihi, more të mjerë?
Në mullar kini hotelë.

Ose le të marrim tri vargje, ku jepet mundja e armiqve. Poeti na thotë se ja ç'u bëri ideali komunist armiqve:

C'i këpute bisqe-bisqe,
Mos i nga se i ujdise,
Xhadeve pa gunë, i nise.

ose:

Po ballistët nga na vanë,
Festebardhë e mantobranë?

Kënga e Selim Hasanit është anketa e biografisë së tij në mes të ngjarjeve të mëdha të kohës të Luftës Nacionalçlirimtare, të viteve të para të Çlirimit dhe të fillimit të marshimit të madh të socializmit. Mes gjithë këtyre ngjarjeve u ngrit kënga e tij dhe në vargje la gjurmë koha e jetuar nga poeti ynë popullor. Edhe sot ne i lexojmë dhe i këndojmë këngët e tij, që ruajnë freskinë dhe ngjyrën e ndezur të luftërave, trishtimeve, gëzimeve dhe ëndrrave tona. Vargjet e tij u bënë mësim nga shumë poetë popullorë të Labërisë. Ndonjëherë këto vargje merren dhe vihen të pandryshuara nëpër këngët popullore, por ne i kuptojmë se të ç'mjeshtri janë. Edhe po të ishte gjallë, xha Selimit nuk do t'i mbetej hatri, por do të thoshte: «Merrini, bij! Unë për ju i këndova! Pasuria private po të ndahet, pakësohet. Kënga po të ndahet, shtohet!» Jam i bindur që kështu do të thoshte mjeshtri i shquar i vargut popullor!

Selim Brati lindi me këngën, u rrit me këngën, udhëtoi me këngën dhe vdiq me këngën. Kur mbylli sytë përgjithmonë, atij i kënduan mbi trup ligje. Dhe pas vdekjes, kur udhëtari këngëtar kalon andej nga varri i tij, padashur këndon këngët e xha Selimit. Më 1965, kur vdiq Selim Hasani, shoku Enver në ngushëllimin që i jep familjes së poetit thotë: «Le të rrojë kujtimi i tij brez pas brezi në këngët e bukura popullore revolucionare që ai me dashurinë e zemrës thuri tërë jetën e tij për lavdinë e Partisë e të Atdheut dhe